

Ρώμη και Δήμος στη Μ. Ασία

Summary :

Η λατρεία της Ρώμης, του Δήμου και της Συγκλήτου ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στις πόλεις της Μικράς Ασίας. Η εξέτασή της παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον όχι μόνο όσον αφορά αυτή καθεαυτήν τη λατρεία, αλλά και όσον αφορά την πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική σημασία που είχε.

Date

Ρωμαϊκή περίοδος

Geographical Location

Μικρά Ασία

1. Εισαγωγή

Η Ρώμη είναι η μοναδική ειδωλολατρική θεότητα που επέζησε στα χριστιανικά χρόνια, όχι βέβαια ως θεά αλλά ως εικονιστική μορφή της αιώνιας πόλης.¹

Στη ρωμαϊκή παράδοση δεν αναφέρεται ούτε ως θεά ούτε ως ηρωίδα. Η θεά Ρώμη είναι ελληνιστικό δημιούργημα, μια διπλωματική εφεύρεση των πόλεων της Μικράς Ασίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν την πολιτική πραγματικότητα της εποχής τους. Για το λόγο αυτό η καθιέρωση της λατρείας της συνιστά κυρίως πολιτικό παρά θρησκευτικό φαινόμενο, το οποίο μπορεί να γίνει κατανοητό μόνο στο πλαίσιο της ιστορίας αυτών των πόλεων και των σχέσεών τους με τη ρωμαϊκή εξουσία κατά την Όψιμη Ελληνιστική περίοδο.²

2. Λατρεία της Ρώμης

Με τη σταδιακή αποδυνάμωση των Ελληνιστικών ηγεμόνων η Ρώμη παρουσιάστηκε ως νέα δύναμη, από την οποία οι πόλεις της Μικράς Ασίας εξαρτούσαν τις προσδοκίες για την απελευθέρωση και την ανεξαρτησία τους. Η προσωποποίησή της αποτελούσε το μοναδικό μέσο με το οποίο οι Έλληνες, συνηθισμένοι να αποδίδουν τιμές στο πρόσωπο ενός μονάρχη, μπορούσαν να αντιληφθούν μια ηγεμονική δύναμη της οποίας οι εκπρόσωποι, δηλαδή οι διάφοροι Ρωμαίοι αξιωματούχοι που αποστέλλονταν στη Μικρά Ασία, άλλαζαν κάθε χρόνο. Η κατασκευή ναών, η ίδρυση ιερατείων και η καθιέρωση εορτών (Ρωμαία), καθώς και η απόδοση λατρευτικών επιθέτων προς τιμήν της θεοποιημένης προσωποποίησης της Ρώμης, αποτελούσαν τη θρησκευτική επισφράγιση των σχέσεων εμπιστοσύνης, φιλίας και συμμαχίας των ελληνικών πόλεων της Μικράς Ασίας με την ισχυρότερη πόλη της Όψιμης Ελληνιστικής εποχής.³

Ο πρώτος ναός που ήταν αφιερωμένος στη Ρώμη χτίστηκε στη [Σμύρνη](#) το 195 π.Χ.⁴ Συστηματικά άρχισε να λατρεύεται μετά την ήττα του [Αντιόχου Γ'](#) της Συρίας στη [μάχη της Μαγνησίας](#) (190-189 π.Χ.) και την υπογραφή της [συνθήκης της Απάμειας](#) (188 π.Χ.) σε πολλές πόλεις και «κοινά» της Μικράς Ασίας. Αν και η πόλη της [Ρόδου](#) είχε αποτελέσει κατά τον 3ο αι. π.Χ. επίσης αντικείμενο λατρευτικών τιμών, η λατρεία της Ρώμης είχε πολλά κοινά σημεία με αυτή των Ελληνιστικών ηγεμόνων. Το γεγονός ότι τους αντικαθιστά στη σφαίρα της πολιτικής λατρείας ήταν απόλυτα εναρμονισμένο με τη θρησκευτική νοοτροπία των ελληνόφωνων πληθυσμών της Ασίας μετά τις κατακτήσεις του [Μεγάλου Αλεξάνδρου](#), σύμφωνα με την οποία μπορούσε να γίνει αντικείμενο λατρείας οποιαδήποτε μορφή πολιτικής ισχύος παρουσιαζόταν ευεργετική και προστατευτική. Ενδεικτική αυτής της διάθεσης είναι η έκφραση «Ρώμη Θεά Ευεργέτις», που συνήθως χαρασσόταν στις βάσεις τιμητικών αγαλμάτων της προσωποποιημένης πόλης ή ακουγόταν σε πανηγυρικούς λόγους και παιάνες προς τιμήν της.⁵

Στις πόλεις του βασιλείου των [Ατταλιδών](#) η συστηματική λατρεία της άρχισε μετά το 133 π.Χ., όταν ο τελευταίος ηγεμόνας του [Αττάλος Γ'](#) κληροδότησε με διαθήκη το κράτος του στους Ρωμαίους. Η ειρηνική προσάρτηση του ατταλιδικού βασιλείου στη ρωμαϊκή διοίκηση και η δημιουργία της [επαρχίας της Ασίας](#) το 129 π.Χ. υπήρξε η αφορμή για την καθιέρωση της λατρείας της Ρώμης σε πολλές από τις πόλεις του.⁶

Ρώμη και Δήμος στη Μ. Ασία

Γίνεται φανερό ότι η καθιέρωση της λατρείας της Ρώμης ήταν επακόλουθο γεγονότων πολιτικής σημασίας, ως δήλωση των θετικών και φιλικών διαθέσεων των Ελλήνων.⁷

3. Λατρεία της Ρώμης και του Δήμου

Παράλληλα με τη Ρώμη τιμές αποδόθηκαν και στο ρωμαϊκό Δήμο, ο οποίος αποκαλείται φίλος και σύμμαχος των πόλεων της Μικράς Ασίας. Από τη χωριστή αναφορά τους στα διάφορα τιμητικά ψηφίσματα γίνεται κατανοητό ότι οι δύο προσωποποιήσεις δεν ταυτίζονται μεταξύ τους. Προς επίρρωσιν αυτής της άποψης έρχονται οι εικονιστικές αναπαραστάσεις τους. Στα νομίσματα η Ρώμη εικονίζεται συνήθως ως γυναικεία πολεμική θεότητα, ενώ ο Δήμος ως αγένειος νεαρός άνδρας.⁸

4. Λατρεία της Ρώμης και του αυτοκράτορα

Απαντώντας σε αίτημα των Ελλήνων της επαρχίας της Ασίας και της [Βιθυνίας](#) (29 π.Χ.), να κατασκευάσουν ναό προς τιμήν του μοναδικού κοσμοκράτορα μετά τη νίκη του στο Άκτιο (31 π.Χ.), ο [Οκταβιανός Αύγουστος](#) έδωσε την έγκρισή του στις πόλεις [Πέργαμον](#) και [Νικομήδεια](#), υπό την προϋπόθεση ότι η λατρεία του θα ήταν κοινή με αυτή της Ρώμης. Με τη συγκεκριμένη πράξη ο Αύγουστος απέφυγε πολύ εύσχημα τις ενδεχόμενες αρνητικές κριτικές και τη δυσaréσκεια της [Συγκλήτου](#), ενώ παράλληλα πρόσφερε στους ετερογενείς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας ένα κοινό λατρευτικό σύμβολο.⁹ Σε πολλές πόλεις, ιδιαίτερα της [Αυδίας](#), ιερείς της Ρώμης και του αυτοκράτορα ήταν οι επώνυμοι άρχοντες (πρυτάνεις και στεφανηφόροι), μια τακτική που είχε ήδη εγκαινιαστεί με τους ιερείς των Ελληνιστικών ηγεμόνων ([Εφεσος](#), [Σάρδεις](#), [Πέργαμον](#), [Πριήνη](#)).¹⁰

Καθ' όλη τη διάρκεια του 1ου αι. μ.Χ., στον οποίο εξάλλου χρονολογούνται οι περισσότερες μαρτυρίες, η λατρεία της Ρώμης συνδεόταν συστηματικά με αυτή του [αυτοκράτορα](#). Νέα ώθηση στη λατρεία δόθηκε από τον [Αδριανό](#) (117-138), ο οποίος την εισήγαγε και στη Ρώμη. Η λατρεία αυτή διήρκεσε μέχρι και τον 3ο αι. μ.Χ.¹¹

5. Λατρεία της ρωμαϊκής Συγκλήτου

Οι μαρτυρίες για τη λατρεία της ρωμαϊκής Συγκλήτου, οι οποίες χρονολογούνταν στην Ελληνιστική περίοδο, τοποθετούνται σύμφωνα με νεότερες μελέτες στα Αυτοκρατορικά χρόνια. Την εποχή του [Τιβέριου](#) χτίστηκε στη Σμύρνη επαρχιακός ναός προς τιμήν του αυτοκράτορα, της Λιβίας και της ρωμαϊκής Συγκλήτου, ως έκφραση ευχαριστίας των πόλεων της επαρχίας της Ασίας για την έγκριση καταδικαστικής απόφασης εναντίον δύο Ρωμαίων αξιωματούχων οι οποίοι είχαν προσαχθεί στη δικαιοσύνη με την κατηγορία της αισχροκέρδειας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Το γεγονός ότι η θεοποιημένη Σύγκλητος ή η Ιερά Σύγκλητος απεικονίστηκε, όπως και η Ρώμη, σε νομίσματα ως γυναικεία μορφή και συμπεριλήφθηκε στη λατρεία των πόλεων σημαίνει ότι συμβόλιζε τη ρωμαϊκή εξουσία και επιβεβαίωνε τη συνέχεια της κυριαρχίας της στη Μικρά Ασία.¹²

1. Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 1017.

2. Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 51-52.

3. Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 111-198· Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 958-969.

4. Fayer, C., *Il Culto della Dea Roma. Origine e Diffusione nell'Impero* (Pescara 1976), σελ. 31-32.

Ρώμη και Δήμος στη Μ. Ασία

5. Fayer, C., *Il Culto della Dea Roma. Origine e Diffusione nell'Impero* (Pescara 1976), σελ. 13-15· Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 27-59, 74-92· Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 957-958.
6. Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 70-74.
7. Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 13-26.
8. Κανένα άγαλμα της Ρώμης της Ελληνιστικής περιόδου από τη Μικρά Ασία δεν έχει σωθεί. Το παλαιότερο γνωστό βρίσκεται στη Δήλο, Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 145-154. Ο πολεμικός τύπος της θεότητας είναι γνωστός από σειρές νομισμάτων των πόλεων της Βιθυνίας τα οποία κόπηκαν τα χρόνια του ανθύπατου Γάιου Παπίριου Κάρβωνος (62-59 π.Χ.), σύμφωνα με τα οποία αποκαθίσταται ένα άγαλμα της πόλης από την Ολυμπία. Tuchelt, K., *Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien. Beiträge zur archäologischen Überlieferung aus der Zeit der Republik und des Augustus I: Roma und Promagistrate* (MDAI (I), Beiheft 23, Tübingen 1979), σελ. 33-44. Κατά την Αυτοκρατορική περίοδο παριστάνεται συνήθως ως Αθηνά ή Αμαζόνα, Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 1.011-1.017.
9. Tuchelt, K., *Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien. Beiträge zur archäologischen Überlieferung aus der Zeit der Republik und des Augustus I: Roma und Promagistrate* (MDAI (I) Beiheft 23, Tübingen 1979), σελ. 29-33· Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 976-984. Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, η κοινή λατρεία της Ρώμης και του ανθύπατου της Ασίας Π. Σερβίλιου Ισαυρικού (46-44 π.Χ.) στην Έφεσο, η οποία αποτελεί μοναδικό παράδειγμα σύνδεσης της λατρείας της με αυτή ενός Ρωμαίου αξιωματούχου, αποτέλεσε προηγούμενο για τον Αύγουστο, βλ. Fayer, C., *Il culto della dea Roma. Origine e diffusione nell'Impero* (Pescara 1976), σελ. 15-16.
10. Σε αντίθεση όμως με τους Ελληνιστικούς ηγεμόνες, οι αυτοκράτορες δε θεωρήθηκαν ιδρυτές αυτών των πόλεων. Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World* (Hypomnemata 42, Göttingen 1975), σελ. 181-194.
11. Mellor, R., *The Goddess Roma* (ANRW II.17.2, Berlin – New York 1981), σελ. 997.
12. Kienast, D., "Der heilige Senat. Senatskult und 'kaiserlicher' Senat", *Chiron* 15 (1985), σελ. 253-283, εικ. I-IV.

Bibliography :

	Price S. , <i>Rituals and Power. The Roman Imperial Cult in Asia Minor</i> , 2, Cambridge 1998
	Tuchelt K. , <i>Frühe Denkmäler Roms in Kleinasien. Beiträge zur archäologischen Überlieferungen aus der Zeit der Republik und des Augustus. Teil I. Roma und Promagistrate</i> , Tübingen 1979, MDAI (I) Beiheft 23
	Fayer C. , <i>Il culto della dea Roma. Origine e diffusione nell'Impero</i> , Pescara 1976
	Kienast D. , "Der heilige Senat. Senatskult und 'kaiserlicher' Senat", <i>Chiron</i> , 15 , 1985, 253-283
	Mellor R. , <i>ΘΕΑ ΡΩΜΗ. The Worship of the Goddess Roma in the Greek World</i> , Göttingen 1975, Hypomnemata 42
	Mellor R. , "The Goddess Roma", Haase, W. (ed.), <i>ANRW II.17.2</i> , Berlin-New York 1981, 950-1030
	Talbert R.J.A. , <i>The Senate of Imperial Rome</i> , Princeton 1984

Webliography :

	City Commemoratives, Roman Imperial Coins of, at WildWinds.com
--	--

Ρώμη και Δήμος στη Μ. Ασία

http://www.wildwinds.com/coins/ric/city_commemoratives/i.html

 The Canadian Epigraphic mission of Xanthos (Letoon)

http://www.hst.ulaval.ca/xanthos/eng/inscription_letoon_eng.php?id=183

Glossary :

 κοινό, το

Με τον όρο κοινό χαρακτηρίζουμε κάθε ομοσπονδιακή οργάνωση πόλεων κατά την Αρχαιότητα.

 σύγκλητος, η (senatus)

Το ανώτατο πολιτειακό σώμα του ρωμαϊκού κράτους. Κατά την περίοδο της Πρώιμης Δημοκρατίας αποτελούσε το συμβούλιο των υπάτων, δηλαδή των ανώτατων αρχόντων του ρωμαϊκού κράτους. Αργότερα η ισχύς της αυξήθηκε και οι αρμοδιότητές της διευρύνθηκαν, με αποτέλεσμα να καταστεί το κύριο κυβερνητικό σώμα στη Ρώμη. Στους Αυτοκρατορικούς χρόνους η δύναμή της περιορίστηκε.